

Andrzej FRYŚ

Mjr Rudolf Fryszowski

– obrońca Polskiego Wybrzeża z andrychowskim rodowodem

Wstęp

Przypadająca w roku 2009 siedemdziesiąta rocznica wybuchu II Wojny światowej jest dobrą okazją do przypomnienia postaci majora Rudolfa Fryszowskiego, który we wrześniu 1939 r. był obrońcą Kępy Oksywskiej, a później przez całą wojnę jeńcem oflagów. Rudolf Fryszowski był także artystą-malarzem.

Życie i twórczość Rudolfa Fryszowskiego

Rudolf Fryszowski urodził się 28 kwietnia 1889 r. w galicyjskim wówczas Andrychowie, jako najmłodszy syn Piotra Frysia i Agnieszki z domu Gieruszczak. Piotr Fryś¹, ojciec Rudolfa, był piekarzem, szanowanym członkiem społeczności cechowej, andrychowskim radnym miejskim.

Rudolf miał czterech braci (wśród nich Wilhelma, późniejszego pułkownika WP) i cztery siostry. Po skończeniu szkoły podstawowej w Andrychowie chodził do gimnazjum w Wadowicach, gdzie w roku 1909 zdał maturę². W latach 1909-1910 był słuchaczem oficerskiej szkoły piechoty w Wiedniu, a od roku 1910 studiował architekturę na Politechnice Wiedeńskiej, gdzie przed wybuchem I Wojny Światowej zdał pierwszy egzamin państwowy (tzw. „półdyplom”) i uzyskać pięć świadectw do drugiego egzaminu państwowego³. W czasie pobytu w Wiedniu studiował także malarstwo.

Podczas I Wojny Światowej walczył w armii austriackiej, gdzie dosłużył się do stopnia porucznika. W dniu 10 listopada 1918 r. zgłosił się do Wojska Polskiego i tu awansował kolejno na kapitana (w r. 1918) i majora saperów (w r. 1919).

W tym miejscu warto może powiedzieć, że możliwość awansu oficera armii zaborczej w odradzającym się Wojsku Polskim była przykładem mądrej, wzorcowej wręcz polityki personalnej jaką prowadzono w II Rzeczypospolitej⁴. Oficerami armii zaborców byli przecież między innymi tacy patrioci jak generałowie Tadeusz Kutrzeba i Władysław Anders, a także admirał Józef Unrug (w czasie kampanii wrześniowej zwierzchnik R. Fryszowskiego).

Zaraz po odzyskaniu niepodległości Rudolf Fryszowski był szefem saperów w łódzkim Dowództwie Okręgu Generalnego Przebywając w Łodzi ożenił się on z Marią Kłokocką i pod wpływem jej namowy zmienił nazwisko z Fryś na Fryszowski, gdyż takie nazwisko wydawało się jej bardziej eleganckie. Siostra Marii Fryszowskiej Zofia była żoną Francuza o nazwisku Latoure, który był dyrektorem kopalni na Śląsku. Rudolf i Maria mieli jednego syna Ryszarda, który urodził się 26 kwietnia 1924 r.

Podczas kampanii 1920 r. Rudolf Fryszowski był dowódcą grupy fortyfikacyjnej w Brześciu. W roku 1921 i w latach 1926/27 był kierownikiem referatu w Departamencie Inżynierii i Saperów Ministerstwa Spraw Wojskowych⁵. W roku 1922 został odznaczony Krzyżem Walecznych. Po roku 1922 był wykładowcą na kursach dla oficerów – saperów, a w roku 1927 został przeniesiony do Dowództwa Okręgu Wojskowego w Gdyni, gdzie od 1931 r. był Szefem Fortyfikacji Wybrzeża Morskiego. W tym okresie wraz z ppor. inż. H. Wagnerem zaprojektował rozmieszczenie na Helu dział 31 baterii „cyplovej” im. Heliodora Laskowskiego⁶, w skład której wchodziły cztery armaty Bofors kalibru 152,4 mm.

W dniu 31 sierpnia 1935 r., w wieku zaledwie 46 lat, został przeniesiony do rezerwy co najprawdopodobniej miało związek z jego niechęcią do stosunków, jakie zapanowały w Polsce po przewrocie majowym roku 1926. Potem prowadził własną firmę projektującą i wykonującą schrony przeciwgazowe. W roku 1939 zaprojektował np. schron w budynku Banku Gospodarstwa Krajowego w Gdyni⁷.

Niezależnie od swej działalności zawodowej w wojsku i w cywilu, Rudolf Fryszowski w okresie

1 A. Fryś, *O tym, jak stajalem do subtrawiderunku, czyli wspomnienia mojego pradziadka*, „Karta Groni” nr XXI, Żywiec 2001.

2 G. Studnicki, *Pierwsza wśród równych. Dzieje Gimnazjum i Liceum w Wadowicach*, TMZW, Wadowice 1991, s. 350.

3 Arkusz Ewidencyjno-Kwalifikacyjny R. Fryszowskiego, przechowywany w Centralnym Archiwum Wojskowym w Warszawie.

4 J. Widacki, *O pamięci historycznej*, "Miesięcznik Kraków" nr 2-3 (27-28)/2007.

5 Patrz przyp. 2.

międzywojennym zajmował się także malarstwem. W latach 1922 – 1937 jego obrazy były wystawiane w warszawskiej „Zachęcie”, gdzie w roku 1929 uzyskał zaszczytne wyróżnienie za obraz olejny: „Okrety wojenne”. Od roku 1931 był rzeczywistym członkiem Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych⁸. Muzeum Morskie w Gdyni posiada jego obraz z 1924 r. zatytułowany „Widok Gdyni”, przedstawiający tę miejscowość w czasie „pionierskim”, gdy awansowała z wioski rybackiej na miasto.

W 1939 r. został zmobilizowany i powołany na stanowisko dowódcy batalionu saperów. Po napaści hitlerowskich Niemiec brał udział w krwawych walkach w obronie Kępy Oksywskiej i tam dostał się do niewoli rankiem 19 września 1939 r., podczas gdy tego samego dnia wieczorem, po samobójczej śmierci bohaterskiego płk. Dąbka, skapitulowała cała Kępa Oksywska.

Pierwszym oflagiem w którym przyszło mu przebywać był Oflag II A Prenzlau.

Jako więzień nr 660 – przebywał następnie także w oflagach II E Neubrandenburg i II-D Grossborn Rederitz (dzisiejsze nazwy, to: Borne-Sulinowo i Nadarzyce).

Przebywając w niewoli znów zajął się malarstwem. Sam o sobie pisał tak: *Od małego chłopca miałem pasję do farb. Osiągnąłem nawet pewne sukcesy, ale niestety nigdy nie mogłem całkowicie oddać się sztuce. Marzyłem o tym, ażebym mógł choć przez rok nic innego nie robić, tylko malować i malować. Tym dziwnym zbiegiem okoliczności w okresie niewoli, na dnię między ludzką mogłem zadośćuczynić swojej pasji. I to nie przez rok, lecz przez 5 1/2 roku.*

R. Fryszowski za swoje naczelne zadanie uznał wówczas jak najlepsze udokumentowanie życia jeńców. Gotowe obrazy wysyłał do żony (która w czasie wojny mieszkała wraz z synem w Warszawie), oraz do Andrychowa, do swej siostry, Władysławy z Frysiów Zygmuntowiczowej z prośbą o wykonanie z nich w zakładach fotograficznych „tuzina” bądź „pół tuzina” kopii.

Kopie w żądanych ilościach rodzina wysyłała do oflagu, gdzie autor najprawdopodobniej rozprawdzał je wśród swych modeli na pamiątkę. Na odwrocie niektórych obrazów zapisane są nazwiska i adresy portretowanych jeńców.

W ten sposób powstała pokaźna, licząca przeszło sto obrazów kolekcja obrazów, która przechowywana jest w Andrychowie przez siostrzenicę Zofię Zygmuntowicz i oczekuje na prezentację. Obecnie czynione są starania, aby obrazy te stały się własnością Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie. Za przykłady twórczości obozowej R. Fryszowskiego mogą posłużyć obrazy: „Obóz w zimie”, „Sala nr 2”, czy „Brodacze”.

Po wojnie Rudolf Fryszowski mieszkał w Gdańsku-Wrzeszczu, gdzie prowadził firmę budowlaną, a także doskonalił swój warsztat artystyczny, ucząc się w latach 1947 – 1949 grafiki u prof. S. Rolicza w Gdyni. Był członkiem nadzwyczajnym Okręgu Gdańskiego ZPAP⁹. Z tego okresu pochodzą obrazy „Morze” i „Kościół we Wrzeszczu”.

W czasach stalinizmu został zmuszony do likwidacji własnej firmy i wówczas znalazł pracę w Ministerstwie Przemysłu Ciężkiego, gdzie sporządzał dokumentację artystyczną budowy Nowej Huty i innych zakładów przemysłowych. Z tego okresu pochodzi obraz „Przodownik pracy Bronisław Gronowski”, sprzedany w roku 2001 na aukcji w wiedeńskim Dorotheum.

Patriotyczną postawę odziedziczył po ojcu syn Rudolf – Ryszard Fryszowski, który, jak już wspomniano, podczas wojny mieszkał z matką w Warszawie. Wziął on udział w Powstaniu Warszawskim, a po jego upadku został osadzony w Stalagu XB w Sandbostel z numerem jeńca 222.469.

Tak więc w ostatnich miesiącach II Wojny Światowej obaj Fryszowscy – ojciec i syn – byli jeńcami hitlerowskich Niemiec. Po zakończeniu działań wojennych Ryszard nie wrócił do Polski, lecz pojechał do Francji (do swej ciotki Zofii, szwagierki Rudolfa) i tam się osiedlił.

Ryszard Fryszowski zmarł we Francji w 1975 r. Pozostawił żonę Elizabeth z domu De Roujoux, dwie córki – Oliwię i Armelle, oraz syna Rodolphe.

Rudolf Fryszowski zmarł w Gdańsku 23 lutego 1953 r. Pochowany jest na Cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku-Wrzeszczu.

Jego marzeniem było wydanie po wojnie albumu z reprodukcjami kilku prac obozowych.

Zachował się maszynopis z roku 1947 z komentarzem do siedmiu prac. Maszynopis ten zawiera zarówno zapisy dotyczące życia jeńców oflagów, jak i obszernie wynurzenia autora z zakresu estetyki i teorii sztuki.

Zakończenie

6 Bateria im. Heliodora Laskowskiego (plik internetowy).

7 Archiwum Państwowe w Gdańsku, Schron BGK w Gdyni, nr zespołu 11/0, karta A.

8 *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających I.S. PAN*, t. II D-G, Ossolineum 1975.

9 Patrz przyp. 8.

Historia życia majora Rudolfa Fryszowskiego, sięgająca okresu monarchii austro-węgierskiej, II Rzeczypospolitej, jak i Polski powojennej jest mało znana, zaś zarówno z uwagi na patriotyzm, jak i talent jej bohatera warta jest chyba przypomnienia¹⁰.

¹⁰ Na ten temat ukazał się artykuł: A. Fryś, *R. Fryszowski-żołnierz i artysta (1889-1953)*, „Gronie” nr VI 2008.